

Bir Narsisizm İncelemesi: Gelişimi, Türleri, Etiyolojisi, Tanısı Ve Tedavisi

A Review Of Narcissism: Its Development, Types, Etiology, Diagnosis And Treatment

Nuran KORKMAZ YILDIRIM Ayça Ferda KANSU

Dr., NPL Psikolojik Danışmanlık, İstanbul
Dr. Öğr.Üyesi, Doğuş Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Psikoloji Pr. İstanbul, Türkiye

ÖZET

Psikoloji disiplinin yakından incelediği kavramlar arasında narsisizm, son dönemlerde ön plana çıkmaktadır. Kavram ile ilgili hem kuramsal hem de uygulamalı çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu çalışma narsisizm kavramı ile ilgili genel bir tartışma yaparak, alanda son dönemde meydana gelen gelişmeleri incelemektedir. Kavramın genel bir terim olarak ortaya çıkışından bir kişilik bozukluğuna dönüşümünün tarihesinin ele alındığı bu makalede, narsisizm ile ilgili güncel tartışmalar da değerlendirilmektedir. Çalışma bu değerlendirmeyi, kavramın gelişimini, türlerini, etiolojisini, tansını ve tedavisini incelemek amacı ile yapmaktadır. Kapsamlı bir değerlendirme sunan bu çalışma, kavram ile ilgili gerek kuramsal gerekse de uygulamaya yönelik öneriler ile sonlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Narsisizm, etiyolojisi, tanısı, tedavisi

ABSTRACT

Narcissism, among the concepts closely examined by the discipline of psychology, has recently come to the fore. The number of both theoretical and applied studies on narcissism is increasing day by day. This study examines the recent developments in the field by making a general discussion about the concept of narcissism. In this article, which covers the history of narcissism from its emergence as a general term to a personality disorder, current debates about narcissism are also evaluated. The study makes this evaluation with the aim of examining the development, types, etiology, diagnosis and treatment of narcissism. This study, which offers a comprehensive evaluation, ends with both theoretical and practical suggestions about narcissism.

Keywords: Narcissism, etiology, diagnosis, treatment.

1. GİRİŞ

Psikoloji, bilişsel bilimler ve nöroloji gibi disiplinlerin yakından ilgilendiği kişilik, köken olarak Latince bir kelime olan persona'dan gelmektedir. Persona ise esasen tiyatrodaki oyuncuların oluşturdukları/oynadıkları karakter anlamına gelir (Read, 1952). Kişilik genel olarak bir kişinin duygularının, düşüncelerinin ve davranışlarının kararlı örüntüsü olarak değerlendirilebilir. Kişilik ile ilgili çalışmalar psikoloji tarihinde her zaman şimdi olduğu kadar önemli olmamıştır. Cervone ve Pervin (2016) kişiliğin psikoloji tarihinin son dönemlerinde önem kazandığını belirtirler. Psikoloji disiplinde, özellikle örgüt psikolojisi alanında kişiliğin iş tatmini, performans ve liderlik gibi kavramlarla olan ilişkisi oldukça popüler bir konu olarak dikkat çekmektedir (Barrick ve Mount, 1991; Hertz ve Donovan, 2000; Rothmann ve Coetzer; 2003; Hau ve Bing, 2018). Bu tarz çalışmaların genel olarak yararlandığı yaklaşım Beşli-Faktör yada Büyük Beşli olarak adlandırılan kişilik modelidir. Bu beş faktör açıklık, sorumluluk, dışadönüklük, uyumluluk ve duygusal denge olarak sıralanır (Roccas, Sagiv, Schwartz, ve Knafo, 2002). Genel olarak pozitif bir bakış açısına sahip bu model insanın kötücül boyutları ile pek ilgilenmez. Bu beş etmenin yarattığı sonuçlar ile ilgilenir. Kişiliğin karanlık tarafı beşli etmen bağlamında bir sorunsal olarak ele alınmaz.

Diğer taraftan, psikolojide uzunca bir süredir sosyal normları ve etik kuralları çiğneme, hırsızlık, yalan söyleme, kandırma ve şiddet içeren davranış gösterme gibi sınırları ve kuralları ihlal edici davranışlar araştırma konusu olmuştur. Bu tarz davranışların kişilik özellikleri ile bağdaştırılması ve buna ilişkin bir model ortaya konması görece yenidir. İlk defa Paulhus ve Williams (2002) tarafından ortaya atılan karanlık üçlü modeli, insanın karanlık tarafını ve adı geçen davranışları gösterme eğilimini anlamaya çalışan kişilik modelidir. Özellikle son yirmi yıldır araştırmacıların karanlık üçlünün sınır tanımayan ve normları ihlal eden davranışların önde gelen bir öncülü olduğunu varsaymasıyla modele olan ilgide belirgin bir artış gözlenmiştir (Muris, vd. 2017). Karanlık üçlü modelinin bileşenleri, Makyavelizm, psikopati ve narsisizmdir. Makyavelizm ismini ünlü İtalyan siyaset felsefecisi Niccolo Machiavelli' den alır ve kendi çıkarları için sınır tanımayan ve manipulatif kişiliği temsil eder (Muris vd. 2002). Psikopati anti-sosyal davranış, düşük empati ve pişmanlık, kontrolsüz ve bağlamına fazla gelen davranış gibi özellikleri içerir (Muris vd., 2002). Son olarak narsisizm ise kendini beğenmeden doyum arayışını ya da kişinin kendi özelliklerine bencilce hayranlık duymasını ifade eder. Bu üç boyutun birbiri ile örtüşen yönleri olmak ile birlikte, her boyutun kendine has özellikleri bulunur (Giacomin & Jordan, 2016). Karanlık üçlünün en önemli ortak özelliği ise sosyal normları ihlal eden davranışları ve kişilik özelliklerini yordamasıdır.

Bu çalışmanın amacı karanlık üçlünün bileşenlerinden olan narsisizmin karakteristik özelliklerini incelemek ve kavramın kapsamlı bir değerlendirmesini yapmaktır. Bu değerlendirme içinde kavramın alt türleri, etiolojisi, tanısı ve etki alanları bulunmaktadır. Bu amaca ulaşmak için, çalışma öncelikle narsisizmin ortaya çıkışını, genel özelliklerini ve tanımlamalarını ele almaktadır. Daha sonra narsisizmin etiolojisi, tanısı ve tedavisi incelenmektedir. Üçüncü olarak, narsisizmin çeşitli etki alanları değerlendirilmektedir. Son olarak çalışmanın sonuç bölümünde değerlendirme sonucunda elde edilenlerin tartışması ve öneriler sunulmaktadır.

2. NARSİSİZM: GELİŞİMİ VE ÖZELLİKLERİ

Narsisizm kavramının kökenleri gölde kendi yansısına hayran olan mitolojik Yunan karakteri Narcissus'a kadar uzanır. Bir su birikintisindeki yansının güzelliği karşısında paralize olan Narcissus, kendine baktıkça deliye dönüyor ve sevgisine karşılık alamadığı için, yaşadığı aşk beyhude bir çabaya dönüşür. Narcissus ölümüne kadar kendi yansısına umutsuzlukla bakmaya devam eder (Levy, Ellison ve Reynoso, 2011). Farklı versiyonları bulunan bu hikayenin ana fikri narsisizmin temelini oluşturur ve narsisizmin öteden beri insanlığın ilgilendiği bir konu olduğunu ortaya koyar.

Bu klasik hikayelerden sonra, narsisizm ile ilgilenen erken araştırmacılar kavramı insan cinselliği ile ilişkili olarak incelemişlerdir (Levy vd, 2011). Britanyalı seksolog Ellis (1927) kavramı oto-erotik cinsel vakaları açıklamak için kullanan ilk araştırmacıdır. Onu takiben, Nacke narsisizmi kişinin kendisini cinsel obje olarak algıladığı oto-erotik gözlemleri için kullanır. Seksologlardan sonra narsisizm kavramı psikanalistlerin ilgisini çekmiş ve kavram ile yakından ilgilenmişlerdir. Sadger (1908) kavram ile ilgilenen ilk psikanalistlerdendir. Sadger normal olan (çocuklarda ve bazı yetişkinlerde görülen) bir dereceye kadar egoizm ve kendini sevme ile kişinin kendi bedenine aşırı değer biçmesini ve ona aşırı yatırım yapmasını içeren daha aşırı ve patolojik formlar arasında ayırım yapar (Levy, vd, 2011:4). Narsisizmi cinsel bağlamın dışında ele alan ve bir savunma mekanizması olarak değerlendiren ise Rank (1914) olmuştur. Rank'ı takiben Freud (1914) narsisizm ile yakından ilgilenir. Freud (1914) yazısında narsisizmi psiko-cinsel gelişimin bir aşaması, savunma mekanizmalarının bir bileşeni ve patolojik bir karakterin öncül işareti olarak değerlendirir. Gerek Rank gerekse Freud, narsisizmin düşük öz-değer ve öz-saygı gibi duygusal durumlar karşısındaki savunma işlevlerine, narsisizmin normalden patolojiye kadar devam eden bir psikolojik bir durum olduğuna dikkat çekmişlerdir. Heinz Kohut ve Otto Kernberg modern narsisizm kavrayışımız üzerinde etkisi en fazla olan psikanalistler olarak görülür (Yakeley, 2018).

Kohut (1966; 1976) narsisizme özel bir ilgi göstermiş ve narsisizmin sağlıklı bir gelişimin bileşeni olduğunu savunmuştur. Kohut'a göre birincil narsisizm bebeğin anneden henüz ayrılmadığı bir durumu ifade eder. Bu durum gelişimin olağan bir evresidir ve sonrasında bu durumun aşılmasında kullanılan iki yol bulunmaktadır. Bu yollar idealize edilmiş ebeveyn ve narsistik kendiliktir (Kohut, 1996: 245). İdealize edilmiş ebeveynlik, çocuğun kendilik imgesini ebeveyn üzerinden oluşturmasını ve dahası bu durumun doğal ve normal bir bağımlılık hali olduğunu ifade eder. Çocuğun sağlıklı bir kendilik imgesi geliştirmesi için kendilik değerinin ebeveynde yansması gerekir. Bir başka ifade ile çocuk değerli olduğunu hissetmelidir. Narsistik kendilik mekanizması ise bakılmak istenen ve hayranlık duyulan bir benlik isteğini ifade eder. Narsistik kendilik olumlu hisleri ve algıları içerirken "hoş olmayan, kötü ve kusurlu olan" her şeyi dışarda bırakır (Kohut, 1966: 246). Bu süreçlerin düzgün yürümesi ve sonuçlanması sağlıklı bir benlik algısının gelişmesinde kritik role sahiptir. Gelişim sürecinde bunlar gerçekleşmezse, birey kendisini olduğundan daha değerli gören fanteziye saplanır. Bu durum, bireyi çocukken sahip olamadığı öz-değer arayışına ve patolojik narsistik eğilimlere itebilir. Dolayısı ile Kohut narsistik eğilimleri ve bu eğilimlerin patolojiye dönüşmesini esasen bireyin geçirdiği çocukluk ile açıklar.

Kernberg (1975) narsisizm üzerinde detaylı çalışmalar yapmış bir diğer önemli psikanalistir. Dahası onun ortaya attığı görüşler narsisizm bir kişilik bozukluğu olarak ele alınmasında öncü bir rol oynamıştır. Öyle ki Kernberg'in (1975) yaptığı betimlemeler narsisizmin DSM'ye girmesinde önemli katkılarda bulunmuştur. Kernberg (1975) narsisizm ile ilgili kapsamlı ve çağdaş anlayışımızı derinden etkileyen betimlemişini şu şekilde yapar:

Bu hastalar, diğer insanlarla etkileşimlerinde alışılmadık derecede kendilerini referans gösterirler, başkaları tarafından sevilme ve takdir edilme konusunda büyük bir ihtiyaç duyarlar... Duygusal yaşamları sığdır. Başkalarının duygularına karşı çok az empati kurarlar, başkalarından aldıkları övgüler ya da kendi büyüklük fantezileri dışında hayattan çok az zevk alırlar ve dış parıltılar geçince ve hiçbir yeni kaynak onları beslemediğinde huzursuz olurlar ve sıkılırlar. Başkalarını kıskanırlar...Genel olarak, diğer insanlarla ilişkileri açıkça sömürücü ve bazen asalaktır. Sanki başkalarını kontrol etme ve onlara sahip olma ve onları suçluluk duygusu olmadan sömürme hakkına sahip olduklarını hissederler... Çoğu zaman bu tür hastalar, başkalarından çok fazla ilgiye ve hayranlığa ihtiyaç duydukları için bağımlı olarak kabul edilirler, ancak daha derin bir düzeyde, başkalarına karşı derin güvensizlikleri ve değersizlikleri nedeniyle gerçekten kimseye güvenemezler.... (ss. 227-28, YÇ)

Bu kapsamlı ve ön görülü tanım narsisizme ilişkin çağdaş kavrayışımızı derinden etkilemiş ve DSM-III'ün narsisizme ilişkin tanı kriterlerinin oluşturulmasına önemli katkıda bulunmuştur. Kernberg (1975) buna karşın patolojik narsisizm ile normal narsisizm arasında bir ayırım olduğunu belirtmiş ve normal narsisizmi iyi ve kötü

kendilik imgelerinin gerçekçi bir kendilik kavrayışı için gerekli olduğunu belirtmiştir. Gerçekçi olmayan kendilik imgesinin ise patolojik narsisizm ile ilişkilendirilmiştir. Tüm bu tartışmalar ışığında narsisizme ilişkin iki ana kategoriden söz etmek mümkündür; sub-klinik narsisizm ve patolojik narsisizm. Çağdaş kavrayışta narsisizm artık birçok araştırmacı tarafından “hayat boyu devam eden ve koşullara bağlı olarak sağlıklı ve sağlıklı bir biçim alabilen” bir psikolojik durum olarak kabul edilmektedir (Samuels, Shorter ve Plaut, 1986: 97).

Narsisizme ilişkin bu ayırım önemlidir zira farklı araştırma bağlamlarını ve alanlarını ilgilendirir. Sub-klinik narsisizm ya da bir karakter olarak narsisizm daha çok sosyal psikoloji ve sosyal bilimler alanında ilgi görürken (Raskin ve Hall, 1979; Adorno, 1967; Horkheimer; 1936) narsisizmi bir kişilik bozukluğu olarak ele alan yaklaşımlar daha çok klinik psikoloji araştırmalarında ilgi görmektedir (Campell, 2020; Morey, Benson ve Skodal, 2015; Goodman ve Leff, 2012). Sosyologlar özellikle eleştirel teoriden beslenen araştırmacılar, kapitalist toplum düzeninde narsisizmin tüketim toplumunun yaratılmasındaki ve kültür endüstrisinin üretilmesinde oynadığı rolü açıklamaya çalışırlar. Bu bağlamda özellikle Frankfurt Okulunun çalışmaları çığır açıcudur (Adorno, 1967, Horkheimer ve Adorno, 1998). Adorno (1968) narsisizmi değişen toplumsal ve ekonomik yapı karşısında modern kolektif egonun savunmasındaki rolünü incelemiştir. Kolektif narsisizmi kavramını ortaya atan Adorno, kavramın zayıflayan bireyin ikamesi olarak kullanıldığını ve Nazi ideolojisinin kitleler tarafından kabul ve destek görmesinde önemli rol oynadığını belirtir (Leppert, 2002). Bireyin gelişiminde ve yaşantısında doğal bir rol oynayan narsisizm güçlü bir kendilik imajı ile birlikte sağlıklı bir durumda kalabilmektedir. Diğer taraftan narsistik eğilimleri yoğun olan bir kişinin gündelik hayattaki değişimlerle baş edemez ve başkalarının hayranlığına ve beğenisine ihtiyaç duyarsa durum bir kişilik özelliği ya da bir karakter olmaktan çıkıp bir kişilik bozukluğuna işaret ediyor edebilir.

Narsisizmin bir patoloji olarak kavranmasında Kohut ve Kernberg’in etkileri oldukça büyüktür. Bu araştırmacıların çalışmalarından beri, klinik ve kişilik psikolojisinde narsisizm patolojisinde iki farklı ancak ilişkili ifade yaygın olarak kabul görmektedir; büyüklük/büyükleme narsisizmi ve kırılğan narsisizm (Pincus, Cain, & Wright, 2014; Miller ve Campbell, 2010; Broucek, 1982). Büyüklük/büyükleme şeklinde tezahür eden narsisizm genellikle beğenilme arzusu, başkalarından faydalanma, zorluklar için başkalarını suçlama, özel muamele talep etme, teşhircilik, saldırganlık, küstahlık ve kibir gibi davranışları içerir (Saltoğlu ve Irak, 2020; Ronningstam, 2016). Kırılğan narsisizm ise utanma ve çekilme duyguları ile karakterize edilir. Bu utanmanın ve geri çekilmenin sebebi temel olarak kendine güvene ve kendilik algısına karşı olabilecek tehditleri bertaraf etmektir (Pincus & Roche, 2011).

Narsisizmin bir kişilik bozukluğu tanımlanması DSM-3 (APA, 1980) ile başlar. Bu ilk tanımlamada özellikle Kernberg’in perspektifi etkili olmuştur. Daha sonra yapılan baskılarda ise narsisizmin güncel tanımlaması oluşmuştur. Son baskı olan DSM-5’e göre narsisizmin tanımlanma ölçütleri şu şekilde ifade edilmiştir:

Aşağıdakilerden beşi (ya da daha çoğu) ile belirli, erken erişkinlikte başlayan ve değişik bağlamlarda ortaya çıkan, büyükleme (düşlemlerde ya da davranışlarda), beğenilme gereksinimi ve eşduyum yapamama ile giden yaygın bir örüntü:

- ✓ Büyükleme (örn. Başarıları ve yeteneklerini abartır; gösterdiği başarılarla oransız bir biçimde, üstün biri olarak görülme beklentisi içindedir).
- ✓ Sınırsız başarı, güç, zekâ, güzellik ya da yüce bir sevgi düşlemleriyle uğraşır durur.
- ✓ “Özel ve eşi, benzeri bulunmaz biri olduğuna ve ancak özel ya da üstün diğer kişilerce (ya da kurumlarca) anlaşılacağına ve ancak onlarla ilişki kurması gerektiğine inanır.
- ✓ Çok beğenilmek ister.
- ✓ Hak ettiği duygusu içindedir (özellikle kayırılacak bir tedavi göreceğine ya da her ne istiyorsa yapılacağına ilişkin anlamsız beklentiler içinde olma).
- ✓ Kendi çıkarları için başkalarını kullanır (kendi amaçlarına ulaşmak için başkalarından yararlanır).
- ✓ Eşduyum yapamaz: Başkalarının duygularını ve gereksinimlerini anlamak istemez.
- ✓ Sıklıkla başkalarını kıskanır ya da başkalarının kendisini kıskandığına inanır.
- ✓ Başkalarına saygısız davranır, kendini beğenmiş davranışlar ya da tutumlar sergiler (APA, 2013: 669-670).

Narsistik özellikler kibir, teşhircilik, bencillik, başkalarını sömürme, kıskançlık, ilgi görme ihtiyacı, beğenilme arzusu ve empati eksikliği gibi negatif duygu durumlarını kapsar. Patolojik narsisizmin ya da bir kişilik bozukluğu olarak narsisizmin farklı biçimlerde dışavurumu bulunmaktadır. Büyükleme narsis kendini diğer insanlardan üstün görür. Şişirilmiş bir kendilik algısına sahip bu kişiler zekalarını ve bilişsel kapasitelerini abartmayı, kendine güvenli ve dışa dönük görünmeyi bir karakter haline getirmişlerdir. Kırılğan narsisler ise güvensiz, utangaç ve başkalarının kendileri hakkındaki görüşlerine çok önem verirler. Tüm bu bilgiler ışığında, narsislerin genel özelliklerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

- ✓ Niteliklerin abartılması: Narsistler kendilerine sahip olduğu niteliklerin daha ötesinde bir benlik inşa etmektedir. Esasen narsist birey bu özelliklere tam anlamıyla sahip değildir. Ancak yine de kendilerini eşsiz ve ayrıcalıklı hissetmektedir.
- ✓ Başkaları üzerinde otorite kurma eğilimi: Narsistler diğer insanların kendilerini takip etmesini, sözlerini dinlemesini ve uygulamasını istemektedir. Bu bakımdan bu kişilerin, liderlik eğilimleri daha yüksektir.
- ✓ Teşhircilik: Narsistler fırsat buldukça, sahip olduklarıyla hava atmaktan hoşlanmaktadır. Böylelikle diğer insanların gözünde daha çekici ve güçlü görünmeye çalışmaktadır.
- ✓ Diğer insanları küçük görme eğilimi: Narsistler diğer insanlara göre daha üstün olduklarını düşünmektedir. Bu bakımdan narsistlere göre, sadece önemli insanlar kendilerini anlayabilir. Diğer insanlar ise çoğu durumda, kendilerini anlayabilecek donanıma sahip değildir.
- ✓ Güç elde etme arzusu: Narsisizm, tam anlamıyla giderilemeyen temel psikolojik ihtiyaçların bastırılmasından dolayı ortaya çıktığı için narsist birey, bu eksiklikleri bastırmak için güce normalden daha fazla önem vermektedir. Bu bakımdan narsistler için güçlü olmak ve bu gücü korumak oldukça önemlidir.
- ✓ İlgi görme isteği: Narsistler başkalarının kendilerine hayranlık duymalarını istemektedir. Bu sebeple çeşitli taktikler uygulayarak, dikkatleri kendilerine çekmeye çalışmaktadır.
- ✓ Eleştirilere kapalı olma: Narsistler eleştirilere karşı aşırı duyarlıdır. Dolayısı ile eleştirilmek bu bireylerin agresif tepki vermelerine yol açmaktadır.
- ✓ Bencillik: Narsistler amaç odaklıdır, davranışlarının temelinde ağırlıklı olarak kişisel menfaatlerin önelenmesi yer almaktadır.
- ✓ Yalan söyleme eğiliminin yüksek olması: Narsistler amaçlarına ulaşmak, başkalarını etkilemek ve kendilerini olduğundan farklı (üstün) göstermek adına sıkça yalana başvurmaktadır. (Özsoy ve Ardiç, 2017:393)

Oldukça kapsamlı bir liste olan bu özelliklerin bir veya daha fazlasına herhangi birinin belli bir derecede sahip olduğunu varsaymak mantık sınırlarını zorlayan bir öngörü olmayacaktır. Bu noktada narsisizmin etiolojisi ve tanısı önem kazanmaktadır. Sonraki bölümde narsisizmin etiolojisi ve tanısı ile birlikte tedavisi konuları incelenmektedir.

3. NARSİSİZM: ETİYOLOJİ, TANI VE TEDAVİ

Narsisizmin olası nedenleri arasında genetik ve çevresel faktörler gibi olağan şüpheliler bulunmaktadır (Mitra ve Fluyau, 2020; Lou ve Cai, 2018; Thomaes vd., 2009; Turkheimer, 2000). Bu iki temel faktörü inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Genetik çalışmalarında özellikle davranışsal genetik çalışmaları dikkati çekerken, çevresel faktörler, ebeveynlik, yetişme ortamı, ekonomik koşullar ve kültür gibi farklı etmenleri içermektedir.

Genetik çalışmalarında Turkheimer (2000) gibi araştırmacılar bütün kişilik özelliklerinin kalıtsal olduğunu savunurlar. Bu çalışmalarda elde edilen bulgular genellikle ikizler üzerinde yapılan araştırmalara dayanır. Lou ve Cai (2018:153) yapılan genetik çalışmalarının bir değerlendirmesini yaptıkları araştırmalarında, (i) narsisizmin türünden bağımsız olarak kalıtsal olduğunu, (ii) çevresel faktörlerin narsisizme katkıda bulunduğunu, (iii) genetik faktörlerin narsisizme türüne etki ettiğini, (iv) narsisizmin kararlılığının büyük ölçüde kalıtsal olduğunu ve (vi) narsisizm ile diğer kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin kalıtsaldan etkilendiğini belirtirler.

Narsisizmin nedenlerini çevresel faktörler ile açıklayan çalışmalarda çocukluk yaşantısını, ebeveynlik pratikleri, kültürel ve ekonomik faktörler gibi noktaları ön plana çıkarmaktadırlar (Bianchi, 2018; Thomaes ve Brummelman, 2018; Twenge, 2011). Çocukluk döneminde yaşanan, reddedilme, düşük özgüven, abartılı övme gibi yanlış ebeveynlik pratikleri narsisizme neden olabilmektedir. “Ebeveynler, çocuklarına gereğinden fazla değer vererek, onları bir kaide üzerine oturttarak veya abartılı övgülerle onları bol bol şımartarak, istemeden çocuklarında narsisizm geliştirebilirler” (Thomaes ve Brummelman, 2018: 147). Benzer şekilde Fernando (1998) narsistik kişilik bozukluğunu çocukluk evresine bağlar. Fernando (1998) narsistik patolojinin çocuklukta aşırı narsistik doyum sonucu oluşan yapısal bir olgunlaşamamadan kaynaklandığını belirtir. Bu yapısal hamlık süpergonun olgunlaşamaması ve bütünleşme eksikliğidir (Fernando, 1998: 142). Bu eksiklikler narsistik kişilik bozukluğu açmaktadır. Bu tartışmalardan anlaşılacağı üzere narsisizm diğer pek çok kişilik patolojisinde olduğu gibi gerek kalıtsal gerekse de çevresel etmenler sonucunda oluşmakta. Narsisizmi diğer patojilerden ayıran kısım ise genetik faktörlerin narsisizmin ortaya çıkmasında ve gelişiminde diğer kişilik patolojilerine oranla daha ağırlıklı olmasıdır (Thomaes ve Brummelman, 2018). Kuşkusuz bu alana gelişime oldukça açıktır ve konu ile ilgili bilgimizin artması için yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Öte yandan narsisizmin tanısı ile ilgili farklı yaklaşımlar söz konusudur.

Erken dönem psikanalistler narsisizmi bireyi düşük öz saygı ya da öz değer gibi duygu durumlarından koruyan bir mekanizma olarak görme eğilimindediler. Öncelikle, herhangi bir kişinin narsistik davranışlar sergilemesi için narsisizm tanısı almasına gerek yoktur. Bir başka ifade ile, bir insan mevcut durumda farklı narsistik davranışlar

sergilemektedir. Bu noktadan hareketle narsisizmin tanısında birtakım zorluklar bulunmaktadır. Büyükleme narsisizmin narsistik kişilik bozukluğuna sahip kişilerde yaygın olduğu kabul edilmektedir (Malkin, 2015). Ancak, DSM-5 sıralanan diğer özellikler çoğu zaman patolojik bir duruma işaret etmeyebilir. Narsisizmin tanısında ki bir diğer zorluk ise bu kişilik bozukluğuna sahip kişilerin durumu kabul etmede ki zorluktur. Narsisler, patolojileri ile uyumlu bir şekilde, kendilerinde bir hata ya da yanlışlık olduğunu kabul etmekte çok zorlanırlar. Bu yüzden klinisyenler tanı sürecinin uzun sürebileceğini ve görüşmelerde tanı adayının kapsamlı bir değerlendirmesini yapmalıdırlar (Mitra & Fluyau, 2020).

Bu noktaların dışında tanıda kullanılan farklı ve tanıya destek olabilecek ölçekler bulunmaktadır. Bunlar arasında en yaygın olarak kullanılanı, Raskin ve Hall (1979) tarafından geliştirilen Narsistik Kişilik Envanteridir (NKE). Genel popülasyona yönelik hazırlanan bu 80 maddelik ölçek esasen narsisizmin patolojik boyutunu ölçmeye dönük bir ölçek değildir. Buna karşın ölçek içerisindeki birçok madde büyükleme narsisizmi belirlemeye dönük olduğundan bu amaçla da kullanılmıştır (Foster, vd, 2018). Narsisizmin patolojik boyutlarını özel olarak hedeflemediği için, NKE'ye alternatifler envanterler geliştirilmiştir. Büyükleme Narsisizm Ölçeği (BNÖ) ve Narsistik Büyüklük Ölçeği (NBÖ) bu envanterlerdendir. Foster vd, (2015) tarafından, NKE baz alınarak geliştirilen ölçek yedi faktörlü ve 33 maddeden oluşmaktadır. NKE'nin yapısını problemlili bulan Rosenthal, vd (2020) tarafından tek faktörlü NBÖ geliştirilmiştir. Bu önemli envanterler dışında Tek-Maddelik Narsisizm Ölçeği (Konrath vd, 2014), Narsistik Hayranlık ve Rekabet Anketi (Back vd, 2013), ve Beş Faktörlü Narsisizm Envanteri (Glover, vd, 2012) narsisizmin ölçülmesinde kullanılan diğer envanterler arasında sayılabilir. Narsisizmin patolojisini çalışacak araştırmacıların kullanabilecekleri envanter sayısı özellikle son on yılda önemli bir artış göstermiştir. Son olarak, sadece envanter üzerinden tanı geliştirmenin sağlıklı bir yaklaşım olmayacağını ve tam bir tanıya ulaşmak için ayrıca klinisyenlerin/araştırmacıların yapacağı görüşmelerin de önemli olduğunu belirtmekte yarar bulunmaktadır. Bu incelemenin son bölümü görece olarak daha az gelişen bir alan olan narsisizmin tedavisi konusuna değinilmektedir.

Psikologlar arasında narsisizmin tedavisi konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır. Doğası gereği tedavisi zor olan bir kişilik bozukluğudur narsisizm zira narsis bir kişinin kendisinde herhangi bir yanlışlık ya da bozukluk görme olasılığı oldukça düşüktür. Dolayısı ile narsisin tedavi amaçlı psikoloğa gitmesi nadir görülen bir durumdur. Bir diğer zorluk narsistik kişilik bozukluğuna eşlik eden olası rahatsızlıkların varlığı ve çeşitliliği. Depresyon, bipolar bozukluk ve kaygı bozukluğu eşlik eden rahatsızlıklar arasındadır (Yakely, 2018). Diğer taraftan tedaviyi seçen kişilerde, narsistik kişilik bozukluğuna dönük özel bir müdahale olmamasına rağmen, tedavilerin işe yaradığı ifade edilmektedir (Yakely, 2018). Narsisizmin tedavisinde kullanılan müdahalelerin henüz başlangıç aşamasında olduğu söylenebilir. Bununla birlikte tedavide kullanılan yöntemler psikodinamik, kişilerarası ve bilişsel olmak üzere üç kategoriye ayrılmaktadır (Magnavita, 2018). Psikodinamik/psikanalitik tedavi özellikle Freud (1966) ile birlikte kişilik bozukluklarının tedavisinde yaygın olarak kullanılan en kapsamlı tedavi yöntemleri arasındadır. Bir diğer yöntem, psikanalizin içsel yöntemine karşı gelişen kişiler arası ilişkilere yoğunlaşan kişilerarası psikoterapidir (1996). Narsisizmin tedavisinde kullanılan bir başka terapi ise bilişsel-davranışçı terapidir. Ellis (1961) ve Beck (1975) gibi terapistlerin öncülüğünü yaptığı bu yaklaşım davranışlarımız biçimlendiren düşünceler ile ilgilendirir, ve bu düşüncelerdeki uyumsuzlukları gidermeyi amaçlar. Bu yönü ile narsisizmin tedavisini oldukça uygundur (Magnavita, 2018). Narsistik kişilik bozukluğunun tedavisini oluştururken, eşlik eden rahatsızlıkların bulunması sebebi ile, planlama esnek ve yaklaşım bütünlüklü olmalıdır (Crisp ve Gabbard, 2020). Terapist, danışanın durumuna ve vakanın ilerleyişine göre farklı terapi tekniklerden yararlanmaya hazır olmalıdır.

4. SONUÇ

Bu çalışma, narsisizmin genel bir değerlendirmesini yaparak, güncel literatürün konu üzerindeki vardığı noktayı incelemiştir. Narsisizmin tarihsel evrimi içerisinde bir kişilik özelliğinden bir kişilik bozukluğuna dönüşümü çalışma kapsamında ele alınmıştır. Kendiliğin cinsel bir arzu nesnesi olarak başlayan narsisizmin hikayesi günümüzde DSM tarafından resmi olarak tanımlanan bir kişilik bozukluğu olarak devam etmektedir. Esasen kendisini olduğundan büyük, değerli ve çoğu zaman kendisini dünyanın merkezi olarak gören bu büyüklük yanılsaması, son dönemlerde hak ettiği klinik ilgiyi görmeye başlamıştır. Karanlık üçlünün önemli bir bileşeni olan narsisizmin artık kendisine ait tanı kriterleri ve araçları bulunmaktadır. Narsisizmin tedavisi ise henüz başlangıç aşamasındadır. Buna rağmen bu başlangıç aşamasındaki müdahaleler (psikanaliz, kişilerarası terapi, bilişsel terapi) ümit vericidir.

Genel olarak narsisizme ilişkin olgusal çalışmaların eksikliği dikkat çekmektedir. Özellikle tanı ve tedavi noktalarında kanıta dayalı çalışmalara duyulan ihtiyaç dikkat çekmektedir. Tanı konusunda uluslararası literatür belirli bir doyumunla yaklaşmak ile birlikte, kavramın karmaşıklığından, güncelliğinden ve çok-disiplinli potansiyelinden dolayı yeni araştırmalara ve yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Ülkemizde ise konuya olan ampirik ilgi oldukça yeni sayılır. Patolojik narsisizm ölçeğinin dilimize adapte edilmiş olduğu düşünüldüğünde araştırma ihtiyacının açıklığı görülmektedir. Tedavi konusu ise başlangıç aşamasındadır. Daha henüz, narsistik kişilik bozukluğunu özel olarak hedefleyen bir tedavi yöntemi bulunmamaktadır. Terapi birliği henüz söz konusu değildir. Dolayısı ile narsistik kişilik bozukluğunun tedavisini amaçlayan ve test eden çalışmalara ciddi ihtiyaç vardır. Bu amaçla gerçekleştirilecek deneysel çalışmaların alana katkısı ciddi seviyelerde olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Adorno, T. (1967). Sociology and psychology. *New Left Review*, 46, 67–80.
2. American Psychiatric Association. (1980). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (3rd ed.). Washington, DC: APA.
3. American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Washington, DC: APA.
4. Back, M. D., Küfner, A. C. P., Dufner, M., Gerlach, T. M., Rauthmann, J. F., & Denissen, J. J. A. (2013). Narcissistic admiration and rivalry: Disentangling the bright and dark sides of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 105(6), 1013–1037. <https://doi.org/10.1037/a0034431>
5. Beck, A. T. (1975). *Cognitive therapy and emotional disorders*. Madison, CT: International Universities Press.
6. Bianchi, E.C. (2018). Narcissism and economic environment. A.D. Hermann, A.B. Brunell ve J.D. Foster (Ed.) *Handbook of Trait Narcissism (pp. 157-1564)*. Springer, Cham
7. Broucek, F. J. (1982). Shame and its relationship to early narcissistic developments. *The International Journal of Psychoanalysis*, 63(3), 369-378.
8. Campbell, W. K. (2020). *The new science of narcissism: Understanding one of the greatest psychological challenges of our time—and what you can do about it*. Sounds True.
9. Cervone, D. & Pervin, L. (2016). *Personality theory and research* (13th edition). Hoboken, NJ: Wiley & Sons, Inc.
10. Crisp H., & Gabbard, G. O. (2020). Principles of psychodynamic treatment for patients with narcissistic personality disorder. *Journal of Personality Disorders*, 34(Supplement), 143-158. <https://doi:10.1521/pedi.2020.34.supp.143>.
11. Ellis, A. (1961). *A guide to rational living*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
12. Ellis, H. (1927). The conception of narcissism. *Psychoanalytic Review*, 14, 129–153.
13. Fernando, J. M. (1998) The etiology of narcissistic personality disorder, *The Psychoanalytic Study of the Child*, 53:1, 141-158. <http://dx.doi.org/10.1080/00797308.1998.11822480>
14. Foster, J. D., McCain, J. L., Hibberts, M. F., Brunell, A. B., & Burke Johnson, R. (2015). The grandiose narcissism scale: A global and facet-level measure of grandiose narcissism. *Personality and Individual Differences*, 73, 12–16. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.08.042>
15. Foster, J.D., Brantley, J.A., Kern, M.L., Kotze, J.L., Slagel, B.A., Szabo, K. (2018). The Many Measures of Grandiose Narcissism. In: Hermann, A., Brunell, A., Foster, J. (eds) *Handbook of Trait Narcissism*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-92171-6_12
16. Freud, S. (1914). On narcissism: An Introduction. Standard Ed. (Vol. 14. pp. 67-102).
17. Freud, S. (1966). *The complete introductory lectures on psychoanalysis* (trans: Strachey, J.). New York: Norton.
18. Giacomini, M., & Jordan, C. H. (2016). Self-focused and feeling fine: Assessing state narcissism and its relation to well-being. *Journal of Research in Personality*, 63, 12–21. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2016.04.009>
19. Glover, N., Miller, J. D., Lynam, D. R., Crego, C., & Widiger, T. A. (2012). The five-factor narcissism inventory: A five-factor measure of narcissistic personality traits. *Journal of Personality Assessment*, 94(5), 500–512. <https://doi.org/10.1080/00223891.2012.670680>
20. Goodman, C. L., & Leff, B. (2012). *The everything guide to narcissistic personality disorder*. Avon, MA: Adams Media.
21. Hau, T. C., & Bing, K. W. (2018). Relationship Between Big Five Personality Traits and Work Engagement Among Private University Academic Staff. *International Journal of Education, Psychology and Counseling*, 3(15), 79-85.
22. Horkheimer, M. (1936). Studien über Autorität und Familie. *Schriften des Instituts für Sozialforschung*, 5, 947.
23. Horkheimer, M., & Adorno, T. W. (1998). *The dialectic of enlightenment* (J. Cumming, Çevir.). New York, NY: Continuum.
24. Hurtz, G. M., & Donovan, J. J. (2000). Personality and job performance: The Big Five

25. Kernberg, O. (1975). *Borderline conditions and pathological narcissism*. New York: Aronson.
26. Kohut, H. (1966). Forms and Transformations of Narcissism. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 14(2), 243–272. <https://doi.org/10.1177/000306516601400201>
27. Kohut, H. (1976). *The restoration of the self*. New York: International Universities Press.
28. Konrath, S., Meier, B. P., Bushman, B. J., Conroy, D., & Jayne, M. (2014). Development and validation of the Single Item Narcissism Scale (SINS). *PLoS One*, 9(8), e103469. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0103469>
29. Leppert, R. (2002). *Theodor W. Adorno: Essays on Music*. University of California Press.
30. Levy, K. N., Ellison, W. D., Reynoso, J. S. (2011). A Historical Review of Narcissism and Narcissistic Personality. Campbell, W. Keith; Miller, Joshua D. (Ed.). *The Handbook of Narcissism and Narcissistic Personality Disorder (Theoretical Approaches, Empirical Findings, and Treatments)*, 1–13. doi:10.1002/9781118093108.ch1
31. Luo, Y. L., & Cai, H. (2018). The etiology of narcissism: A review of behavioral genetic studies. A. D. Hermann, A. B. Brunell ve J. D. Foster (Ed.) *Handbook of Trait Narcissism (pp. 149-156)*. Springer, Cham.
32. Magnavita, J. J. (2018). The Treatment of Trait and Narcissistic Personality Disturbances. In: Hermann, A., Brunell, A., Foster, J. (eds) *Handbook of Trait Narcissism*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-92171-6_51
33. Malkin, C. (2015). *Rethinking narcissism: The secret to recognizing and coping with narcissists*. New York, NY: HarperCollins Publishers.
34. Mitra P., & Fluyau, D. (2020). *Narcissistic personality disorder*. StatPearls Publishing.
35. Morey, L. C., Benson, K. T., & Skodol, A. E. (2016). Relating DSM-5 section III personality traits to section II personality disorder diagnoses. *Psychological Medicine*, 46(3), 647–655. <https://doi.org/10.1017/S0033291715002226>
36. Muris, Peter; Merckelbach, Harald; Otgaar, Henry; Meijer, Ewout (2017). *The Malevolent Side of Human Nature. Perspectives on Psychological Science*, 12(2), 183–204. doi:10.1177/1745691616666070
37. Özsoy, E. Ve Ardiç, K. (2017). Karanlık üçlünün (narsisizm, Makyavelizm ve psikopati) iş tatminine etkisinin incelenmesi. *Yöntem ve Ekonomi*, 24(2), 391-406.
38. Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556–563.1
39. Pincus, A. L., Cain, N. M., & Wright, A. G. (2014). Narcissistic grandiosity and narcissistic vulnerability in psychotherapy. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 5(4), 439-443.
40. Pincus, A. L. & Roche, M. J. (2011). Narcissistic grandiosity and narcissistic vulnerability. W. K. Campbell & J. D. Miller (Ed.), *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments* (pp. 31-40). John Wiley & Sons Inc.
41. *Psychology*, 25(2-3), 114-121.
42. Raskin, R., & Hall, C. S. (1979). A narcissistic personal-ity inventory. *Psychological Reports*, 40, 590.
43. Read, H. (1952). Art and the development of the personality. *British Journal of Medical*
44. revisited. *Journal of applied psychology*, 85(6), 869-879.
45. Roccas, S.; Sagiv, L.; Schwartz, S. H.; Knafo, A. (2002). *The Big Five Personality Factors and Personal Values. Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(6), 789–801. doi:10.1177/0146167202289008
46. Ronningstam, E. (2016). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder: Recent research and clinical implications. *Current Behavioral Neuroscience Reports*, 3(1), 34-42.
47. Rosenthal, S. A., Hooley, J. M., Montoya, R. M., van der Linden, S. L., & Steshenko, Y. (2020). The Narcissistic Grandiosity Scale: A Measure to Distinguish Narcissistic Grandiosity From High Self-Esteem. *Assessment*, 27(3), 487–507. <https://doi.org/10.1177/1073191119858410>
48. Rothmann, S. and E. P. Coetzer (2003). "The big five personality dimensions and job performance." *SA Journal of Industrial Psychology* 29(1): 68-74.
49. Sadger, I. (1908). Psychiatrisch-Neurologisches in psychanalytischer Beleuchtung. *Zentralblatt für das Gesamtgebiet der Medizin und ihrer Hilfswissenschaften*, 7–8.

50. Saltoğlu, S. ve Irak, D.U. (2020). Kişiliğin karanlık üçlüsü: Narsisizm, Makyavelizm ve psikopati. *Türk Psikoloji Yazıları*,23(45), 42-58. DOI: 10.31828/tpy1301996120190516m000017
51. Samuels, A. Shorter, B., & Plaut, F. (1986). *A Critical dictionary of Jungian analysis*. London, England: Routledge.
52. Set. Z. (2020). Sosyal kötücül kişilikler: Karanlık üçlü. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 12(3):318-329 doi: 10.18863/pgy.629950
53. Thoamaes, S. ve Brummelman, E. (2018). Parents' socialization of narcissism in children. A.D. Hermann, A.B. Brunell ve J.D. Foster (Ed.) *Handbook of Trait Narcissism (pp. 143-148)*. Springer, Cham.
54. Thomaes, Sander; Bushman, Brad J.; Orobio de Castro, Bram; Stegge, Hedy (2009). *What makes narcissists bloom? A framework for research on the etiology and development of narcissism. Development and Psychopathology, 21(4), 1233–*. doi:10.1017/S0954579409990137
55. Turkheimer, E. (2000). Three laws of behavior genetics and what they mean. *Current Directions in Psychological Science, 9(5)*, 160–164. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00084>
56. Twenge, J.M. (2011). Narcissism and culture. W. K. Campbell & J. D. Miller (Ed.), *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments* (pp. 202-209). John Wiley & Sons Inc.
57. Yakeley, J. (2018). Current understanding of narcissism and narcissistic personality disorder. *BJPsych Advances, 24(5)*, 305-315. doi:10.1192/bja.2018.20